

У статті розглядається модель формування управлінської компетентності майбутніх магістрів лісового господарства, яка містить концептуально-змістовий, організаційно-технологічний, умовний та діагностично-результативний блоки.

Л.И. Макодзей

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье рассматривается модель формирования управленческой компетентности будущих магистров лесного хозяйства, которая содержит концептуально-содержательный, организационно-технологический, условный и диагностико-результативный блоки.

L. Makodzei

MODEL OF FORMATING OF MANAGEMENT COMPETENCE OF FUTURE MASTERS IN FORESTRY

In the article the author analyses the model of forming of management competence of future masters in forestry, which includes conceptual content, organizational-technological, conditional and diagnostic-effective blocks.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2011

УДК 378

*Грень Л.М. , Михайличенко В.Є.
Україна, м. Харків*

СПРЯМОВАНІСТЬ СТУДЕНТІВ НА УСПІШНУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У сучасних умовах велика увага приділяється професійному зростанню як важливій умові життєвої успішності. Однією з найважливіших потреб людини є досягнення успіху в значущій для неї діяльності. Професійний успіх – це розвиток сили і здібностей, за допомогою яких людина досягає успіху в професійній діяльності, організовуючи відповідним чином свою енергію і зусилля, а також знання і здібності.

Підготовка до професійної діяльності передбачає формування і розвиток ціннісно-сміслових компонентів спрямованості особистості, засвоєння і перебудову професійних цінностей. Вони мають бути не тільки зрозумілими,

а й внутрішньо прийнятими. Внутрішня позиція стає тією умовою, яка, на думку С.Л. Рубінштейна, перешкоджає зовнішнім впливам. Змістовий аспект спрямованості включає ціннісно-сенсові утворення і цілі. Вони забезпечують внутрішню цілісність особистості, формують відношення людини до себе, до інших людей, до професії і до світу в цілому. Ціннісно-сміслові утворення – найважливіші регулятори життя і діяльності людини, у тому числі і професійної. Значення предметів і явищ та їх «сенса» для людини є те, що детермінує її поведінку.

Формування спрямованості особистості є важливим завданням навчання у вищому навчальному закладі, що є центральним етапом становлення особистості як професіонала. Такий підхід дозволяє зробити об'єктом вивчення багато феноменів внутрішнього життя студента: його інтереси, цінності і переконання, мотиви діяльності, здібності, завдатки, знання, уміння, навички, які і формують його професійну спрямованість.

Теоретичною основою вивчення проблеми професійної спрямованості стала концепція спрямованості особистості як динамічних тенденцій С.Л. Рубінштейна, який визначив її через установки й тенденції, потреби, інтереси і мотиви [9, 623]. А. Н. Леонтьєв при тому виокремлює два поняття — «значення» й «особистісний сенс»: «свідоме об'єктивне значення і значення його для суб'єкта». Одне саме значення має різний сенс залежно від мотивів-стимулів [6, 93].

У сучасній вітчизняній психології та педагогіці професійна спрямованість часто трактується як сукупність мотивів, установок особистості, планів, ціннісних орієнтацій у галузі певної професійної діяльності. Саме у спрямованості виражаються цілі, заради яких діє особистість, її мотиви і суб'єктивне ставлення до дійсності. Це дозволяє суб'єкту успішно самореалізуватись у професійній діяльності. Б.Г. Ананьєв звертає увагу на «інтенсивне перетворення» у студентському віці всієї системи ціннісних орієнтацій особистості, і формування ціннісно-сміслових компонентів професійної спрямованості [1].

Мета статті – розкрити поняття спрямованості студентів на успішну професійну діяльність, його сутнісні складові та визначити основні педагогічні умови, необхідні для її формування.

Спрямованість студентів на успішну професійну діяльність представляє систему безперервних психічних компонентів, що належать до структури навчально-пізнавальної діяльності. Вона детермінується особливостями організації останньої і характеризується логікою обернення несталих, нестійких прагнень студента в умовах стимулювання у стійку потребомотиваційну сферу, наповнену особистісним сенсом і орієнтовану на успішну пізнавальну і професійну діяльність.

Для формування спрямованості студентів на успішну професійну діяльність необхідним є її теоретичне осмислення, тобто слід з'ясувати педагогічний сенс цього поняття, механізми і принципи дії цього процесу,

виявити його мотиваційне значення. Аналіз наукової літератури дає можливість визначити *спрямованість на успішну професійну діяльність студентів як сукупність їхніх стійких мотивів, що обумовлюють внутрішні потреби в активізації власного особистісного потенціалу й розвитку та досягнення успіху в майбутній професійній діяльності.*

Поняття «спрямованість студентів на успішну професійну діяльність» є багатограним і характеризується сукупністю елементів власного особистісного розвитку студентів, до яких відносять такі:

- потреби, переконання і цінності, що забезпечують усвідомлення особистісного сенсу майбутній діяльності і визначають інтерес до неї;
- мотиви досягнення успіху;
- ставлення до успіху;
- успішність та прагнення до саморозвитку і самовдосконалення;
- наявність цілей та зусиль, що витрачаються студентом на досягнення успіху в професійній діяльності;
- здібності і найважливіші якості особистості, необхідні для успішної діяльності, уміння рефлексій, комунікативні уміння;
- задоволеність вибором майбутньої професії та результатами своєї діяльності.

Визначаючи спрямованість студентів ВНЗ на успішну професійну діяльність як особливу цілісність, у її структурі слід виокремити такі компоненти: 1) мотиваційно-ціннісний (ціннісне ставлення до професійної діяльності, професійно-пізнавальний інтерес, потреби, очікування і переконання, мотивація досягнення); 2) компетентнісний (навчальні досягнення студентів: обсяг, повнота, вичерпність, системність професійних знань і вмінь; цілеутворення, динаміка особистісного розвитку студентів, готовність до професійної діяльності); 3) особистісно-рефлексивний (особистісно-професійні якості, необхідні для досягнення успіху, сформованість рефлексивних умінь, адекватність самооцінки, професійне самовиховання і самовдосконалення) [5].

Проведений аналіз літературних джерел дає можливість дійти висновку, що спрямованість студентів на успішну професійну діяльність є здебільшого предметом дослідження вчених-психологів. Розглядаючи це поняття з педагогічних позицій, тобто як педагогічний об'єкт із певною структурою, на основі вивчення взаємозв'язку і взаємообумовленості її компонентів необхідно визначити педагогічні умови, технології та методи, необхідні для її формування. При цьому формування розглядається у психологічному словнику як підкріплення поведінки, все більш і більш схожої на бажану [8, с. 555]. Поведінка – властива живим істотам взаємодія з навколишнім середовищем, опосередкована їх зовнішньою (руховою) і внутрішньою (психічною) активністю. Це одна з форм реалізації особистості у повсякденному житті [8, с. 343].

Формуванню у студентів спрямованості на успішну професійну діяльність найбільш ефективно сприяє *контекстне навчання*, що найбільшою мірою, порівняно з іншими видами професійного навчання, забезпечує трансформацію навчальної діяльності студента у професійну діяльність спеціаліста. В основу контекстного навчання покладено: розуміння змістовно утворювального впливу предметного й соціального контекстів майбутньої професійної діяльності студента на процес і результат його навчальної діяльності; теоретичне узагальнення різноманітного досвіду активних методів навчання; діяльнісна теорія навчання й розвитку.

Контекст – це система внутрішніх і зовнішніх умов поведінки і діяльності людини, яка впливає на сприймання, розуміння й перетворення суб'єктом конкретної ситуації, що надає змісту і значенню цієї ситуації як цілому та її компонентам [3]. Відповідно внутрішнім контекстом є індивідуально-психологічні особливості, знання, досвід людини; зовнішнім – предметні, соціокультурні, просторово-часові та інші характеристики ситуації, в яких вона діє. Інформація повинна засвоюватися студентом в контексті його особистої практичної дії та вчинку. Він знає, чого йому слід чекати і може її свідомо інтерпретувати. Отже, предмети і явища даються студенту не самі по собі, а в тих чи інших предметних і соціальних контекстах.

Відповідно до цієї теорії засвоєння змісту соціального досвіду здійснюється не шляхом передачі інформації про нього людині, а в процесі особистої активності людини, спрямованої на предмети і явища оточуючого світу, що створені розвитком людської культури. З цих позицій мета студента не в засвоєнні знань, умінь, навичок (вони необхідні, але недостатні), а в оволодінні цілісною професійною діяльністю спеціаліста, яка включає потреби, мотиви, мету, дії, операції, необхідні засоби для досягнення мети, результати. Знання в цій діяльності складають орієнтовану основу.

Отже, діяльність студента ні за змістом, ні за формою не можна отожднювати з діяльністю спеціаліста. Тому теорія контекстного навчання вимагає створення педагогічних умов для динамічного руху діяльності студента від навчальної ланки до професійної з відповідною зміною потреб, мотивів, цілей, дій, засобів, предмету і результатів. Для цього необхідно послідовно моделювати у роботі студентів зміст майбутньої професійної діяльності з боку її предметно-технологічних і соціальних контекстів. Зміст контекстного навчання визначається в логіці навчального предмета як минулого наукового знання і в логіці майбутньої професійної діяльності, яку можна подати у вигляді диференційованої моделі спеціаліста (інженер, менеджер, технолог, конструктор тощо), в якій розроблено систему основних професійних вимог.

Зміст контекстного навчання проектується з урахуванням вимог до організації знакової інформації; психолого-педагогічних вимог, що визначають зручність роботи з навчальним матеріалом і адекватність його

засвоєння; наукових вимог (навчальний предмет повинен системно відбивати фундамент науки); професійних (у навчальних моделях необхідно відбивати зміст цілісної професійної діяльності або її значних фрагментів). Таким чином, студент розуміє, що було (зразки теорії і практики), що є (пізнавальна діяльність, яку він здійснює) і що буде (ситуації професійної діяльності, що моделюються).

Наукові знання у контекстному навчанні подаються у вигляді навчальної інформації, яка певною мірою спрямована на професію студента, що наповнює його пізнавальну діяльність особистісним сенсом, створює можливості для цілеполягання і цілездійснення. Основною одиницею змісту контекстного навчання є проблемна ситуація у своїй предметній і соціальній неоднозначності й суперечливості.

Принципами контекстного навчання є такі:

- принцип педагогічного забезпечення особистісного включення студента у навчальну діяльність;
- принцип послідовного моделювання у навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності спеціалістів;
- принцип проблемності змісту навчання й процесу його розгортання в освітньому процесі;
- принцип адекватності форм організації навчальної діяльності студентів цілям і змісту освіти;
- принцип провідної ролі сумісної діяльності, міжособистісної взаємодії і діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу (викладача і студентів, студентів між собою);
- принцип педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій;
- принцип єдності навчання і виховання особистості професіонала [3].

Педагогічні технології контекстного навчання визначаються принципами, цілями навчання, змістом матеріалу програм, умовами, в яких відбувається освітній процес. Воно передбачає реалізацію динамічної моделі професійного становлення студентів від власне навчальної діяльності (лекції, семінарсько-практичні заняття тощо) через квазіпрофесійну (ігрові методи, тренінги тощо) і навчально-професійну (науково-дослідна робота студентів, виробнича практика тощо) до власне професійної діяльності. Конкретними формами навчання студентів, які забезпечують перехід від однієї базової форми діяльності до іншої, є проблемні лекції, семінари-дискусії, групові лабораторно-практичні заняття, аналіз конкретних виробничих ситуацій, спецкурси й т. ін.

Важливим способом формування спрямованості на успішну професійну діяльність є створення ситуації успіху у навчальному процесі.

Ситуація – це поєднання умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат подібної ситуації [10]. В. А. Сластенін вважає, що надійним шляхом створення ситуації успіху є диференційований підхід до визначення змісту діяльності і характеру допомоги суб'єктам навчання при її здійсненні. Навіть одноразове переживання успіху може значним чином змінити стан людини, змінити ритм і стиль її життєдіяльності, взаємин з оточенням. У тому випадку, коли успіх робиться стійким, постійним, може початися свого роду реакція, що вивільняє величезні, приховані до цього часу можливості особистості, її резерви, розкриває її потенціал. Таким чином, успіх, що відбувся, передбачає оптимальне співвідношення між очікуваннями оточення, особистості і результатами її діяльності.

У педагогічній літературі аналізуються такі поняття, як «технологія створення ситуації успіху», що припускає проектування і реалізацію на практиці педагогічної ситуації, яка була б адекватна когнітивним і емоційно-вольовим станам суб'єктів навчання. Це пов'язано з переходом від інформаційно-з'ясувальної технології до діяльнісно-розвиваючої, яка передбачає відмову викладача від монологу і використання діалогової форми роботи, підвищення рівня самостійності студентів, використання ролевих і навчально-ділових ігор, методу моделювання життєвих ситуацій, психологічних тренінгів тощо.

Сьогодні можна назвати багато унікальних педагогічних технологій: технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу (педагогіка співпраці, особистісна технологія Ш. Амонашвілі, система Е. Ільїна); технологія саморозвитку М. Монтессорі; технології, орієнтовані на формування творчої індивідуальності педагога (Ю. М. Львів, В. І. Загвязінський, І. П. Підласий, Л. І. Прокопенко, В. Д. Шадріков та інші); технології на основі активізації й інтенсифікації діяльності суб'єктів навчання (ігрові технології, технології проблемного навчання та ін.). Всі вони є технологіями самоформування і саморозвитку особистості.

Витримало перевірку часом розвиваюче навчання, розроблене у працях Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, В. В. Давидова, Д. А. Ельконіна та інших учених. Із цієї концепції виникає свого часу технологія самовиховання і саморозвитку особистості студента, самовдосконалення, що орієнтує на активне формування його особистісного потенціалу. Результатом функціонування подібної виховної системи є досягнення студентами станів успіху, які активізують їх позитивний власний особистісний розвиток.

Таким чином, *технології навчання у вищому навчальному закладі слід розглядати як систему психологічних, педагогічних, дидактичних, методичних процедур взаємодії викладачів і студентів, з урахуванням їх здібностей і схильностей, спрямованих на проектування й реалізацію змісту, методів, форм і способів навчання, адекватних цілям освіти, змісту майбутньої діяльності й вимогам до професійно важливих якостей сучасних фахівців [4,*

с. 50]. Усі традиційні і нові технології, інтегруючись між собою, можуть знайти своє місце в конкретному навчальному процесі, що буде сприяти оптимальній організації навчального процесу.

Проведені дослідження дають підстави для висновків, що технологія навчання мотивує студентів, коли потреби особистості є дуже важливими для педагогів. Проте жодна педагогічна технологія не спроможна автоматично формувати знання, уміння, необхідні для професійної діяльності майбутнього фахівця. Важливо знати, які методи навчальної діяльності і способи її організації можуть ефективно впливати на студентів.

Для цього більш детально розглянемо зміст методів навчання як категорій дидактики. С. У. Гончаренко визначає *методи навчання як упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності учителя й учнів, орієнтовані на вирішення навчально-виховних завдань* [4]. Правильний підбір методів відповідно до цілей і змісту навчання і вікових особливостей учнів сприяє розвитку їх пізнавальних здібностей, озброєнню їх уміннями й навичками, використанню отриманих знань на практиці, готує учнів до самостійного надбання знань, формує їх світогляд. Значний внесок у розробку теорії методів навчання зробили такі вчені, як: С. І. Архангельський, М. А. Данилов, С. І. Зинов'єв, Б. П. Єсипов, Б. І. Коротяєв, І. Л. Лернер, М. М. Скаткін та інші.

Уважне вивчення психолого-педагогічної літератури дозволило помітити розбіжність у поглядах учених на питання про ефективне застосування методів навчання. Узагальнюючи дослідження з цієї проблематики, можна зробити такі висновки:

а) абсолютна більшість педагогів вважає, що кращі результати дає не засвоєння готового матеріалу, а самостійні активні пошуки відповіді на поставлене перед студентами пізнавальне завдання;

б) пошукова діяльність студента можлива лише тоді, коли відбулося кількісне накопичення знань до якісного стрибка, що може відбутися лише завдяки гігантській попередній роботі, спрямованій на накопичення даних, обміркування зв'язків предметів та явищ з іншими предметами та явищами.

Відомо, що структурні елементи навчальної діяльності дещо видозмінюються залежно від характеру вирішуваних навчальних завдань, провідних методів навчання, які при цьому використовуються. Серед основних чинників, які необхідно брати до уваги під час вибору методів, В.І. Лозова та Г.В. Троцько називають можливість конкретних методів у реалізації поставленої мети і завдань уроку та відповідність методів до специфіки навчального предмета, змісту й обраних форм організації навчання, особливості учнів даної конкретної групи [7, с. 329–330].

У студента, як суб'єкта діяльності, є своя мета, свій об'єкт, свої способи досягнення мети, свої можливості. Однак у будь-якому випадку структура навчальної діяльності визначається педагогом. Одне із завдань викладача на всіх етапах становлення студента – допомогти йому знайти себе, стати суб'єктом діяльності, в основі якої є саморух, самоствердження, самовдосконалення. У цій відповідності структури їх дій і є єдність процесів виховання і навчання, яка створює нове цілісне явище, що називається процесом професійно-педагогічного спілкування.

Професійно-педагогічне спілкування – це система прийомів органічної соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, пізнання один одного, організація і стимулювання діяльності вихованців, співпереживання і створення умов для їх самоствердження. Стиль спілкування – сукупність конкретних прийомів і засобів, які викладач доцільно, залежно від умов і можливостей навчання і виховання, реалізує у своїй діяльності на основі власних знань, професійного досвіду, здібностей і умінь.

Оптимальне педагогічне спілкування створює найкращі умови для розвитку мотивації студента, для формування його особистості, забезпечує сприятливий психологічний клімат, попереджує створення психологічних бар'єрів, дозволяє максимально використовувати у навчальному процесі особистісні та професійні якості викладача. Воно знімає у вихованців негативне емоційне напруження, має викликати радість, бажання спільної діяльності.

Культура педагогічного спілкування містить уміння слухати, ставити запитання, аналізувати відповідь, зрозуміти іншого, бути уважним, спостережливим, встановлювати контакт, бачити і розуміти реакцію аудиторії, передавати своє ставлення до того, про що йде мова, зацікавити, захопити поясненням, орієнтуватися в обстановці. Кожен із викладачів створює власний стиль спілкування. При цьому авторитет викладача формується при достатньо високому рівні розвитку таких педагогічних умінь: наочних (наукові знання); комунікативних (знання про своїх студентів і колег); гностичних (знання самого себе й уміння коригувати свою поведінку), рефлексивних (знання студентів). Велику роль відіграє при цьому його здатність створювати супровід.

Є. І. Казакова визначає *супровід як допомогу суб'єкту у прийнятті рішення в ситуаціях життєвого вибору*. Це складний процес взаємодії того, хто супроводжує, і того, кого супроводжують, результатом якого є прогрес у розвитку особистості. Супровід є сукупністю послідовних дій, які дозволяють суб'єкту прийняти рішення і нести відповідальність за його реалізацію. У його основі знаходиться єдність чотирьох функцій: діагностика проблеми, що виникла; інформація про суть проблеми і шля-

хи її вирішення; консультація на етапі прийняття рішень і вироблення плану вирішення проблеми; первинна допомога на етапі реалізації плану вирішення.

Висновки і перспективи. Таким чином, мета навчання у вищій школі – формування спрямованості студентів на успішну професійну діяльність. Необхідно також свідоме й емоційне ухвалення вибраної професії, що приносить найвище задоволення і складає сенс і щастя їх життя; розуміння творчої природи професійної діяльності, що вимагає величезних нервово-психічних витрат, постійної роботи над собою. Такий підхід у процесі навчання допомагає майбутньому фахівцеві у самоорганізації і самоствердженні, у пошуках чинників для постійного власного особистісного зростання. Для досягнення поставлених цілей в освітньому процесі ВНЗ необхідна розробка його організаційно-змістовної моделі, в якій на кожному ступені створюються педагогічні умови для формування спрямованості на успішну професійну діяльність.

Список літератури: 1. *Ананьев Б. Г.* Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с. 2. *Вербицкий А.А.* Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А.А. Вербицкий . – М., 1991. – 207 с. 3. *Вербицкий А.А.* Новая образовательная парадигма и контекстное обучение / А.А. Вербицкий . – М., 1999. – 75 с. 4. *Гончаренко С.У.* Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. 5. *Грень Л.М.* Педагогічні умови формування у студентів вищих технічних навчальних закладів спрямованості на успішну професійну діяльність / автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. – Х., 2010. – 23 с. 6. *Леонтьев А.Н.* Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. Политиздат, 1975. – 304 с. 7. *Лозова В.І.* Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько ; 2-е вид., випр. і доп. – Харків : «ОВС», 2002. – 400 с. 8. Психологический словарь ; под общ. ред. Ю.Л. Неймера – Ростов-н/Д : Фенікс, 2003. – 640 с. 9. *Рубинштейн С.Л.* Принцип творческой самодеятельности. К философским основам современной педагогики / С.Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. – 1986, №4. – С.15 –23. 10. *Сластенин В.А.* Общая педагогика : в 2 ч. ч.1. / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов ; под ред. В.А. Сластенина – М. : Владос, 2003. – 287 с.

Л.М. Грень, В.Є. Михайличенко

**СПРЯМОВАНІСТЬ СТУДЕНТІВ НА УСПІШНУ ПРОФЕСІЙНУ
ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ**

У статті розкрито значність ціннісно-сміслових компонентів особистості, які і формують її професійну спрямованість. Визначені сутність поняття спрямованості студентів на успішну професійну діяльність, структура та основні педагогічні умови, необхідні для її формування.

Л.М. Грень, В.Е. Михайличенко

НАПРАВЛЕННОСТЬ СТУДЕНТОВ НА УСПЕШНУЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ЕЁ ФОРМИРОВАНИЕ

В статье раскрыто значение ценностно-смысловых компонентов личности, которые и формируют её профессиональную направленность. Определены сущность понятия «направленность на успешную профессиональную деятельность», структура и основные педагогические условия её формирования.

L..M.. Gren, V.E. Mihaylichenko

ORIENTATION OF STUDENTS ON SUCCESSFUL PROFESSIONAL ACTIVITY AND ITS FORMING

The meaning of value and notional components of personality which form professional orientation is investigated in the article. Also the content of concept “student orientation on successful profession”, its structure and the main pedagogical conditions of its forming is defined.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2011

УДК 159

*Вергелес К.В.
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЯК УМОВИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ФАХІВЦЯ

Сучасний етап розвитку незалежної України характеризується чисельними змінами, до яких людині постійно доводиться миттєво пристосовуватися, особистісно зростати й розвиватися, щоб бути затребуваною у суспільстві. Креативність створює сприятливі передумови для розвитку особистості в цілому, сприяє її саморозкриттю, самореалізації, самодостатності й толерантності. Основною формою активності особистості, що сформувалася, є, як відомо, професійна діяльність, ефективність якої багато в чому залежить від її творчого характеру. Найважливішим показником рівня профе-